

Magazine over succesvolle begeleiding van
Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen

Je kan het niet alleen Je hoeft het niet alleen

Lokaal
samenwerken
Vanuit de kracht van
de jongeren
Gericht op hun
toekomst

Je kan het niet alleen Je hoeft het niet alleen

Magazine over succesvolle begeleiding van Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen

Goede begeleiding is van wezenlijk belang voor minderjarige vluchtelingen die zonder ouders of familie in Nederland een nieuw leven opbouwen. AMV's zijn jong en veerkrachtig. Veel jongeren hebben bij aankomst hoge verwachtingen van hun toekomst. Succes hebben draagt bij aan de eer en het welzijn van de familie. Als die verwachtingen in Nederland niet uitkomen, leidt dat tot extra stress. Bij een goede en succesvolle begeleiding werken professionals en betrokken vrijwilligers, met elkaar samen. Zorg ervoor dat jongeren een dagelijkse ritme hebben, een doel en richting in het leven en contact met leeftijdgenoten. Zij kunnen dat niet alleen en ze hoeven dat niet alleen te doen.

18

Jeugdbeschermer Lex Gontha: 'De integratie van jongeren gaat beter dan mensen verwachten'

08

Gezinshereniging

06

Mirzad: 'Dat de reis zo gevaarlijk zou zijn, had ik niet verwacht'

Colofon

Tekst en redactie:

Beri Shalmashi en Brenda Stoter Boscolo

Eindredactie:

Joyce van Horn

Fotografie:

Lisa Zilver

Vormgeving:

Zwerver grafische vormgeving

T (030) 2349800

E info@pharos.nl

I www.pharos.nl

Met dank aan iedereen die bereid was zijn of haar verhaal met ons te delen.

© Maart 2018

04

Pharos trainer Kaveh Bouteh: 'Zelfstandigheid gaat over meer dan in je eentje van alles regelen'

10

Dagelijks begeleiders Jacqueline en Tijs: 'Het belangrijkste is dat je de jongeren helpt bij de dagelijkse zaken'

14

Ziyad: 'Probeer je te beseffen hoe hard je ouders altijd voor je hebben gewerkt'

TIEN TIPS

voor een geslaagde begeleiding

- 1 Gedwongen migratie kan bij AMV's de identiteits-ontwikkeling verstoren. Zij moeten waarden en normen uit twee totaal verschillende culturen integreren. Het is van belang dat jongeren zich van die tegenstelling bewust zijn. Een van de manieren die leiden tot bewustwording is reflectie op het eigen gedrag. Veiligheid is een voorwaarde voor AMV's om zich te ontwikkelen. Het creëren van veiligheid en stabiliteit heeft prioriteit en vormt de basis.
- 2 AMV's hebben net als andere jongeren stimulering en begeleiding nodig bij het maken van keuzes. Leren om eigen keuzes te maken komt ten goede aan de sociale, emotionele maar ook cognitieve ontwikkeling van deze jongeren. Door keuzes te mogen maken heeft de AMV nog enige controle over zijn leven, bovendien maakt het hem of haar bewust van zijn overtuigingen, waarden en interesses.
- 3 Versterk het gevoel van zelfredzaamheid door je als begeleider te richten op praktische (dagelijkse) dingen.
- 4 Met positieve ondersteuning en het geven van veel complimenten leert een AMV meer op eigen benen te staan en beslissingen te nemen.
- 5 Laat de AMV weten dat je zijn of haar privacy respecteert, en dat je tegelijkertijd ook altijd voor hem of haar klaarstaat.
- 6 Toon vertrouwen en interesse in de beslissingen die een AMV neemt.
- 7 Dwing geen onafhankelijkheid af als een AMV daar nog niet klaar voor is.
- 8 Win vertrouwen door middel van humor. Binnen de communicatie speelt humor een rol in het vormen van identiteiten en onderlinge relaties. Bovendien: lachen is universeel.
- 9 Wees ferm, geef duidelijke grenzen aan naar de pupil.
- 10 Geef feedback op gedrag, initiatieven, keuzes en beslissingen en help hen met het verwerven van vaardigheden.

Kaveh Bouteh, trainer Pharos

‘Zelfstandigheid gaat over meer dan in je eentje van alles regelen’

Het verhaal van een jongere begint natuurlijk niet pas op het moment dat iemand Nederland binnen wandelt. Wat moet je weten van het leven van een AMV voor hij of zij hier aankwam? Kaveh neemt je mee in zijn ervaringen en kennis.

‘Kijk eens naar de jongens uit Eritrea’, begint Kaveh. ‘Die zijn soms vijf jaar onderweg voor ze in Nederland aankomen. En wat ze in die vijf jaar meemaken, dat maken de meesten van ons in een heel leven niet mee. Je werkt niet met een onbeschreven blad, je werkt met jongens die soms diep getraumatiseerd zijn, teleurgesteld. Tegen de tijd dat ze hier aankomen, zijn ze ontdaan van alles waar een mens zijn waardig-

‘Je werkt met jongeren die soms diep getraumatiseerd zijn’

heid uit haalt. Zo’n jongen is misschien pas 17 jaar, maar dat betekent dat hij misschien al sinds zijn twaalfde zijn ouders niet heeft gezien en via kinderarbeid, orgaanhandel, mishandelingen, berovingen, hongertochten door de woestijn uiteindelijk hier terecht komt.’

Dichter bij beleving

‘Uiteindelijk zijn het allemaal sterke jonge mensen die zelfstandig de reis van het thuisland tot aan hier hebben gered’, vervolgt Kaveh. ‘Ze zijn echt wel wat gewend en hoeven niet met handschoentjes aangepakt te worden. Maar het begrip en je realiseren dat ze niet het leven van een gemiddelde tiener achter zich hebben liggen, helpt al om iets dichter bij hun beleving te staan. Als je weet dat een jongen mogelijk in Libië is beroofd van alles wat hij bezit, snap je misschien de waarde van geld voor zo’n jongen. Of waarom hij nooit zomaar iemand zal vertrouwen. Die jongens zijn gehard door het leven. Een heel

ander leven, met hele andere ervaringen dan bijvoorbeeld jongeren die uit Syrië zijn gevlucht, die weer hele andere problemen hebben dan jongens en meisjes uit Afghanistan.’

Partijen verbinden

Kaveh heeft zelf veel ervaring met het werken met jonge vluchtelingen vanuit allerlei disciplines. ‘Nu ik bij Pharos werk, heb ik als het ware zicht op alle schakels waar een alleenstaande minderjarige vluchteling mee te maken krijgt. Zeker als trainer is dat een meerwaarde en kan ik verschillende partijen met elkaar verbinden waardoor het gemakkelijker gaat. Vooral voor de jongeren natuurlijk. En dat kan veel beter. Ik ben ervan overtuigd dat iedere organisatie die betrokken is bij het werken met deze jongeren dat doet vanuit de motivatie de jongere op weg te helpen in Nederland. Juist daarom is het belangrijk eens licht te werpen op al die verschillende betrokkenen: de mentoren, de scholen, Nidos, er hangt nogal een apparaat aan hulpverleners om een jongere heen.’

Verder dan eigen werkterrein

Door het aanbieden van trainingen en ervaringen met elkaar te delen, hoopt Kaveh de jongere een beetje in te kleuren. ‘Dit magazine is een houvast voor professionals. Je staat even stil bij wat er in de praktijk gebeurt. Iedereen doet uitstekend werk, maar het is schakelen binnen het netwerk van de ene instantie naar de ander die de focus verdient. Als je de samenwerking bevordert, komt dat uiteindelijk ten goede van de jongere. Als ik namens mezelf spreek, en ik loop al aardig wat jaren rond in dit werkveld, dan wil ik alle professionals ten zeerste op het hart drukken het gezamenlijk belang niet uit het oog te verliezen. In de dagelijkse routine kan ik mij goed voorstellen dat je daar langzaam vanaf drijft. Het helpt natuurlijk ook als de betrokken partijen elkaar beter leren kennen en afspraken kun-

nen maken die verder reiken dan hun eigen werkterrein.’

Persoonlijk toekomstplan

Kaveh heeft wel ideeën voor een betere samenwerking. ‘Je zou de mensen van ISK, Nidos en de dagelijkse mentoren kunnen samenbrengen in cliëntengroepen. Nidos, als wettelijk verantwoordelijke voor de AMV’s, zou bijvoorbeeld proactief kunnen handelen in de benadering van de dagelijkse mentoren en de leerkrachten. Welke informatie heb je nodig van elkaar om je werk goed te kunnen doen? Op welk gebied zijn jullie werkzaamheden van elkaar afhankelijk? Daarbij is het welzijn van een jonge vluchteling niet een eenduidig plan van a naar b. Het toekomstplan van een jonge vluchteling gaat misschien helemaal niet over school of een carrière. Gezinshereniging speelt vaak een centrale rol en de zorg voor de familie in het land van herkomst. Niet alle maar wel veel jongeren zijn hier met een missie gekomen die verder reikt dan alleen hun eigen welzijn.’

Verantwoordelijkheid familie

‘Uiteraard is de gemiddelde AMV ontzettend zelfstandig’, besluit Kaveh. ‘Als ik zonder geld vanuit Eritrea naar Nederland zou moeten geraken, weet ik niet of ik dat levend zou halen. Zelfstandigheid gaat over meer dan in je eentje van alles regelen. Veel jongeren dragen niet alleen de verantwoordelijkheid voor zichzelf, maar ook van een familie die constant vraagt of de gezinshereniging al is gelukt. Zelfstandigheid houdt ook in je eigen weg leren bepalen. Juist daar ontbreekt het nog wel eens bij deze jongeren: zij hebben niet de keuze gemaakt om te vluchten, dat werd voor hen besloten.’

Kaveh Bouteh is trainer op het gebied van kinderen/jeugd, opvoeden in niet-westerse migrantengezinnen, communicatie en diversiteit. Met veel trainingsopdrachten voor onder andere scholen (ISK’s), Vluchtelingenwerk, COA, Nidos en andere organisaties voor vluchtelingen- en migrantenjeugd. Hij komt oorspronkelijk uit Iran en was ooit zelf asielzoeker.

Mirzad (17)

‘Ik ben redelijk zelfstandig en behoorlijk slim, maar ook ik heb soms hulp nodig.’

‘Dat de reis zo gevaarlijk zou zijn, had ik nooit verwacht. Vooral de grens tussen Iran en Turkije was heel riskant. Grensbewakers aarzelen niet om hun wapens te trekken als vluchtelingen illegaal de grens oversteken. Dat overkwam ons toen we onder een brug liepen. Al wegrennend van de kogels raakte ik in de chaos mijn oudere broers kwijt. Op de berg voor me wachtte de smokkelaar, wist ik, dus daar ging ik heen. Hup, de wagen in.

We werden naar Istanbul gebracht. Daar wachtte ik een maand lang op mijn broers, maar ze kwamen niet. Mijn broer wilde graag naar Nederland omdat een van zijn zakenpartners daar woonde. Zelf kende ik er nie-

mand. Er zat niets anders op dan alleen naar Nederland te reizen. Misschien zouden we elkaar daar weer treffen.

Water uit de boot scheppen

Ik was vijftien toen we vertrokken. Ik kom uit Afghanistan, uit de stad Mazar-i-Sharif. Mijn ouders zijn al jaren geleden overleden. Daarom woonde ik bij mijn oudere broer en zijn gezin. We behoren tot de Hazara's, een minderheidsgroep die het niet makkelijk heeft in Afghanistan. Zo werd ik op school heel erg gediscrimineerd, uitgescholden.

maar ook ik heb soms hulp nodig. Zo heb ik behoefte aan uitleg over scholingsmogelijkheden. Samen met drie andere jongens heb ik haar daar een keer over aangesproken. ‘Je doet te weinig voor ons,’ zei ik toen. We waren behoorlijk verontwaardigd. Ze gaf aan dat ze het druk had omdat ze wel dertig jongeren begeleidt. Natuurlijk heb ik daar begrip voor. Ik zie haar alleen maar als ze officieel nodig is. Als ik een handtekening nodig heb

‘Dat de reis zo gevaarlijk zou zijn, had ik nooit verwacht’

bijvoorbeeld. Ik voel me best wel eenzaam. Vooral de eerste maanden in Nederland waren niet zo leuk. Gelukkig heb ik een jaar lang een psycholoog gezien. Dat was voornamelijk omdat ik niet kon omgaan met wat er tijdens de vlucht is gebeurd. Ik mis mijn broers ontzettend.

Hulp vrijwilliger

Eigenlijk heb ik veel meer aan Marieke, een vrijwilliger die mij helpt. Met haar heb ik een voetbalclub en een nieuwe school uitgezocht. Ook vraag ik veel aan de woonbegeleiders die een paar keer per week langskomen. Zij begeleiden minderjarige alleenstaande vluchtelingen zoals ik. Ik woon nu in een studentenhuus, waar ik de douche en keuken deel met drie Nederlandse jongens. Dat gaat best goed. De laatste maanden heb ik een paar enge situaties meegemaakt op straat. Voorbijgangers vroegen waarom ik in Nederland ben en toen ik zei dat ik een vluchteling ben, zeiden ze dat ik weg moest gaan uit ‘hun land’. Dit soort reacties maken me bang. Ik ga niet graag alleen naar buiten.

Kansen klein

Mij is verteld dat de kans op gezinshereniging met mijn broer van 18 erg klein is. Hij is gehandicapt aan zijn rechterhand en voet en woont nu bij mijn tante in Kaboel, de hoofdstad van Afghanistan. Ik maak me zorgen. Het gaat niet goed met hem. Voordat we vertrokken uit Afghanistan was onze situatie beter. We hadden een auto, wat geld en een huis. Gewoon een normaal leven. Nu heb ik niks. Zelfs geen familie.’

Toen mijn broer afgeperst werd door gewapende groeperingen, die bekend staan om het ontvoeren en vermoorden van mensen, was het genoeg. We zouden gaan. De bootreis van Turkije naar Lesbos was eng. Ik zat met 26 man in een boot die voor niet meer dan tien personen geschikt was. Met beker-tjes en onze handen moesten we het water eruit scheppen. Ik ben in totaal drie maanden onderweg geweest. Ik kwam erachter dat mijn jongste broer was teruggestuurd naar Afghanistan. En mijn oudste broer en zijn gezin worden nog altijd vermist. Ik was dus helemaal alleen toen ik aankwam in Nederland.

Behoeft aan scholingsmogelijkheden

Drie maanden nadat ik in Nederland kwam, kreeg ik een jeugdbeschermer toegewezen van Nidos. In twee jaar tijd heb ik haar zes keer gezien, ongeveer een keer in de drie maanden. Dat vind ik veel te weinig. Ik ben redelijk zelfstandig en ben behoorlijk slim,

GEZINSHERENIGING

Het verhaal

De alleenstaande minderjarige vluchteling Adam komt uit Eritrea. In 2015 reisde hij via Libië naar Europa. Inmiddels is Adam 16 jaar en wacht hij al een tijdje op gezinshereniging. Tijdens het wekelijkse gesprek met zijn Nidos-jeugdbeschermer Marcos maakt Adam een neerslachtige indruk. Marcos vermoedt dat het gedrag van zijn pupil te maken heeft met het feit dat de gezinshereniging niet van de grond komt. Hij besluit het gesprek met Adam aan te gaan.

Mogelijke aanpak

Adam reageert amper op vragen, hangt futloos in zijn stoel en scrollt op zijn telefoon. Het is duidelijk dat hij vandaag nergens zin in heeft. Als Marcos naar Adams schoolresultaten vraagt, antwoordt zijn pupil kort en bondig, zonder hem aan te kijken.

*‘Waarom kun je mij niet helpen?
Jij kent die mensen toch?’*

‘Adam, zou je misschien die telefoon weg willen stoppen en rechtop willen gaan zitten? Dan kunnen we even goed praten,’ vraagt Marcos vriendelijk, waarop Adam eindelijk zijn telefoon opbergt. ‘Dank je, Adam. Zeg eens, wat is er allemaal aan de hand?’ Adam kijkt boos. Al maanden ziet hij met lede ogen aan hoe de Syriërs een voor een herenigd worden met hun familieleden. Waarom zij wel en hij niet? Adam ziet het niet meer zitten. ‘Ik heb alles gedaan, alles opgevraagd en nog steeds mag mijn moeder niet naar Nederland komen. Waarom niet? Waarom kan jij me niet helpen? Jij kent die mensen toch?’

Marcos kijkt hem begrijpend aan. ‘Ik snap dat je boos en gefrustreerd bent. Het is natuurlijk ook erg lastig, al die regels van de IND. Maar we moeten eraan voldoen. Weet je misschien welke papieren je mist of niet goed zijn?’ Adam schudt zijn hoofd, en mompelt nors dat hij ‘alles al gedaan’ heeft. Marcos antwoordt: ‘Ik geloof dat je je uiterste best hebt gedaan, maar toch is de kans groot dat er iets niet klopt. Laten we samen kijken wat er misgaat.’

Uit eerdere gesprekken met Eritrese AMV's heeft Marcos begrepen dat het zeer waarschijnlijk is dat Adams moeder niet de juiste documenten heeft kunnen bemachtigen. Veel Eritreeërs zijn huiverig om documenten bij de Eritrese regering op te vragen uit angst voor arrestatie. Daarom sturen zij vaak niet-erkende documenten op, bijvoorbeeld die van de kerk. Dit zorgt er vervolgens voor dat het gezinsherenigingsproces spaak loopt. ‘Zullen we er over twee dagen samen aan gaan zitten?’ vraagt Marcos. ‘Jij verzamelt alle documenten en neemt ze mee en dan kijken we welke papieren ontbreken of niet in orde zijn. Daarna geef jij dat door aan je moeder in Eritrea, zodat zij weet welke papieren moeten worden opgevraagd. We kunnen ook samen de IND bellen.’

Adam knikt. Dat zijn jeugdbeschermer met een plan van aanpak komt, stelt hem enigszins gerust; misschien komt het allemaal wel goed. ‘Ik kan ook aan mijn Syrische vrienden vragen welke papieren zij moesten opsturen?’ oppert hij. ‘Goed idee, Adam. Doe dat maar en dan zie ik jou woensdag.’

Marcos staat op, en geeft zijn pupil een bemoedigend klopje op de schouder. Adam pakt zijn telefoon en noteert de afspraak. ‘Bedankt, Marcos. Tot woensdag.’

Tips

AMV's die op gezinshereniging wachten, voelen zich vaak eenzaam en kunnen erg emotioneel zijn. Zij hebben behoefte aan erkenning; iemand die begrijpt wat zij doormaken. Probeer praktische tips te geven, desnoods door ze op te schrijven en de taken te verdelen. Wees zo duidelijk mogelijk en denk hardop mee. Door bijvoorbeeld samen de documenten na te lopen wordt duidelijk welke papieren er niet kloppen of ontbreken. De jongere heeft daardoor meer overzicht en kan de situatie beter accepteren.

Dagelijks begeleiders, **Jacqueline** en **Tijs**

‘Het belangrijkste is dat je de jongeren ondersteunt’

‘Hoe ging het op school vandaag?’ vraagt dagelijks begeleider Jacqueline vanaf een hoek van de bank. Haar collega Tijs is net binnen gekomen en neemt plaats. Naast Jacqueline zitten vier jongens, keurig naast elkaar. Een van hen schudt zijn hoofd als antwoord op haar vraag. Hij vindt zijn nieuwe docent maar niks. Uit de keuken ruikt het naar gebakken ui. In alles had dit ook een studentenhuus kunnen zijn. Behalve in het wachten op een gezinshereniging.

In een groot pand midden in de stad wonen zes AMV's, jonge jongens die ieder hun eigen lange reis naar Nederland hebben afgelegd. De toekomst ligt nog open, met als enige zekerheid dat ze hier helemaal opnieuw mogen beginnen. Vaak begint hier een beter leven, maar misschien wel helemaal alleen, zonder familie. Hoe is dat voor de dagelijkse begeleiders? ‘Het is dankbaar, maar intensief werk’, vertelt Jacqueline. ‘Ik werk hier bijvoorbeeld drie dagen in de week, de andere twee dagen werkt mijn collega Tijs. ‘Wij zijn zelfsturend en plannen onder andere onze eigen uren in. Heel fijn. Ik had bijvoorbeeld in het begin hier een groep die maar niet op tijd op school kwamen. Dan is het fijn als ik hier vroeg in de ochtend kan zijn om ze wakker te maken.’

Meer dan hun eigen zorgen

In de woonkamer staat een grote zit-hoek die de ruimte zowat beslaat. Op de muur is iets geschilderd, met symbolen van vrede, vrijheid en de namen van de jongens die hier als eerste kwamen

wonen. Een jongen wijst naar zijn naam op de muur. Hij woont hier al vanaf het begin toen dit een huis voor AMV's werd. Hij staat op en loopt met zijn telefoon de trap op. Zijn stem verdwijnt een kamer in. ‘Dat is zijn vader,’ vertelt Jacqueline. ‘Ze bellen vaak. De hele familie zit nog in Eritrea. Het is zijn missie het gezin weer bij elkaar te krijgen, hier in Nederland.’ Daarmee raakt Jacqueline meteen een groot pijnpunt: deze jongeren dragen niet alleen hun eigen zorgen, maar ook die voor een heel gezin: vader, moeder, broers en zussen die ze soms al twee jaar niet meer hebben gezien.

Verschillen gezinshereniging

‘Het is soms moeilijk voor de Eritrese jongens om te zien met wat voor relatief gemak hun Syrische huisgenoten een gezinshereniging voor elkaar krijgen’, vervolgt Jacqueline. ‘Hun verhaal is duidelijk, de papieren zijn makkelijker te verkrijgen. Eritrea is wat dat betreft een compleet andere wereld. Als je documenten naar Syrië moet sturen, dan kan dat via Whatsapp, naar Eritrea iets opsturen is veel ingewikkelder en vraagt veel meer creativiteit van de jongere om het toch voor elkaar te krijgen.’ De jongen die met zijn ouders belde gaat weer op de bank zitten. ‘Alles okay met de familie?’ vraagt Jacqueline. De jongen steekt zijn duim op en zegt ietwat verzucht ‘prima’. Maar uit zijn blik lijkt iets heel anders te spreken. Tijs vult Jacqueline aan. ‘Eritreeërs die zien dat Syriërs bijna allemaal gezinshereniging krijgen, dat is echt een issue waar wij mee te maken krijgen. Het onrecht, van ‘zij wel en wij niet.’ Dat ervaren sommigen als discriminerend.’

Kijken vanuit empowerment

De frustratie rondom gezinshereniging legt ook veel druk op het werk van de dagelijkse begeleiders. Het is voor hen erg om te zien wat dat met de jongeren doet. ‘Zoiets krijg

je ook niet uitgelegd, al die regels en waarom het zo is. Als begeleider ben je altijd de boodschapper die dat soort nieuws brengt,’ vertelt Jacqueline. ‘En naast de constante druk van het proces van gezinshereniging moet een jongere natuurlijk ook gewoon de taal leren, naar school gaan, integreren. Hoe bereid je iemand voor op slecht nieuws terwijl er ook zo veel andere, dagelijkse stress in het leven is? ‘Je moet niet te veel op deze stressoren gaan zitten, maar vanuit empowerment te werk gaan en kijken naar de veerkracht van de jongere. Wat gaat er wel goed? En waar krijgt een jongere energie van? Daar spelen we op in.’

Vragen aan begeleiders

‘Soms gaat het wel eens mis. Documenten die kwijt raken en die je soms onmogelijk nog in het thuisland kan verkrijgen. En als het heel druk is bij de IND, bijvoorbeeld in de periode van de grote instroom van vluchtelingen, dan gaat sowieso alles over de termijn heen. Eigenlijk zou je binnen zes maanden antwoord moeten krijgen op het verzoek tot gezinshereniging. Maar dan komt er een uitstel van drie maanden terwijl de jongere denkt dat hij zijn wachttijd erop heeft zitten. De een kan daar beter tegen dan de ander. Sommigen breekt het echt op. De jongens doen een beroep op de begeleiders die ook met lege handen staan.’

‘Het belangrijkste is dat je de jongeren ondersteunt in de dagelijkse zaken en ze in hun eigen kracht zet, dat is immers de enige manier om het vol te houden, om te knokken voor wat je wil,’ zegt Jacqueline vastbesloten. Ze lacht naar de jongens. Die lachen terug. ‘Komt goed, toch?’ roept ze naar ze. Ze knikken allemaal. ‘Komt goed.’

‘Het is zijn missie het gezin weer bij elkaar te krijgen in Nederland’

Tips

Val niet met de deur in huis. Gesprekken met een persoonlijke insteek helpen bij het creëren van een vertrouwensrelatie. Toon oprechte interesse.

Wees daarna duidelijk waar je het over wilt hebben.

Neem de leiding tijdens het gesprek: luister goed naar de antwoorden, vraag door, vat de antwoorden samen en ga uiteindelijk voorzichtig over op het onderwerp waar je voor komt.

Het is raadzaam geen waardeoordeel te vellen over gevoelige zaken (waaronder kindhuwelijken en uithuwelijking) in het land van herkomst, maar geef wel uitleg over de Nederlandse regels.

EEN CASUS UIT DE PRAKTIJK:

SEKSUELE VOORLICHTING

Het verhaal

De Somalische Amira (15) verscheen de afgelopen week niet op school. De schoolleiding denkt dat dit te maken heeft met de lessen seksuele voorlichting die op het programma stonden. De school licht Nidos-jeugdbeschermer Sandra in. Sandra besluit Amira's opvanggezin te bezoeken om te kijken wat er aan de hand is. Haar doel is om het onderwerp seksuele voorlichting bespreekbaar te maken.

Mogelijke aanpak

Op een druilerige herfstdag staat Sandra voor de deur van Amira's huis. Oom Mohammed doet de deur open. Hij begroet de jeugdbeschermer hartelijk. De twee nemen plaats in de woonkamer. De eerste vijf minuten wisselen ze beleefdheden uit. Zo vraagt Sandra hoe het gaat met Mohammeds vrouw Halima. 'Goed. Ze is nu met Amira in Mogadishu,' antwoordt Mohammed met een licht accent. Hij kijkt naar Sandra's handen en zegt dan verbaasd: 'Waarom ben jij niet getrouwd?'

Sandra antwoordt glimlachend. 'Geen idee waarom ik niet getrouwd ben. Maar zodra ik erachter kom, zal ik dat laten weten. Trouwens, weet u waarom ik hier vandaan ben?' 'Vanwege het meisje?' vraagt Mohammed. 'Juist, om over Amira te praten. De school belde mij om te zeggen dat uw nichtje een week niet op school is geweest. Kunt u mij vertellen waarom ze er niet was?' Mohammed antwoordt dat Amira op bezoek bij familie is. En de ticketprijzen waren die week net een stuk goedkoper dan normaal. Sandra is niet overtuigd. Zij wil weten of Amira's afwezigheid te maken heeft met de lessen seksuele voorlichting. Om daarachter te komen, vraagt ze naar de situatie in Somalië.

Hoe gaan ze in Somalië om met kwesties zoals de puberteit? 'Praten Somaliërs daar

met hun kinderen over seksualiteit?' vraagt ze. Mohammed schudt stellig zijn hoofd: 'Praten is niet goed. Trouwen is wel goed. Trouwen beschermt meisjes.'

'Dus u vindt dat trouwen jonge meisjes beschermt. Hoe oud was u zelf toen u trouwde?' Mohammeds gezicht ontspant.

Hij vertelt over zijn eerste vrouw, die een paar

'Praten is niet goed, trouwen wel. Trouwen beschermt meisjes'

jaar geleden overleden is. Zij was 14 en hij was 19 toen ze trouwden. Na haar overlijden, trouwde hij met Halima, die helaas geen kinderen kan krijgen. Vandaar dat zij hun nichtje Amira in huis hebben genomen toen de mogelijkheid zich voordeed: 'Zodat Halima zich ook moeder voelt.' Mohammed geeft toe dat hij dacht dat 'praten over seks tot seks leidt'; daar wilde hij Amira voor behoeden. 'Amira en seksuele voorlichting? Dan gaat ze zoenen op straat, naar de disco en raakt ze zwanger. Dat is niet goed.'

Sandra weet uit ervaring dat veel asielzoekers denken dat seksuele voorlichting op scholen alleen maar over seks gaat. Om dit beeld recht te zetten, legt ze uit dat de lessen anders in elkaar zitten dan men denkt. Zo gaat seksuele voorlichting ook over gender; waarom meisjes liever met poppen spelen en jongens liever met auto's. Ook worden thema's als intimidatie, zwangerschap en soa's besproken tijdens seksuele voorlichting.

'Was dat soms de reden dat ze niet op school was, omdat u niet wilde dat ze bij deze lessen was?' vraagt Sandra. Mohammed erkent dat de lessen een rol hebben gespeeld in Amira's afwezigheid. Hij vertelt dat Amira bij haar tante is in Rotterdam.

Ziyad (19)

‘Ik richtte me op de dingen waar ik zelf controle over had, zoals de Nederlandse taal leren’

‘Ik kom uit Aleppo, in Syrië en ik ben hier al twee jaar. Ik ben via Turkije, Griekenland en nog meer Europese landen in Nederland terecht gekomen. Met zeven vrienden. Sommige van hen zijn nu bij hun ouders in Duitsland. Ik ben hier naartoe gekomen, ook omdat ik hoorde dat er veel te veel mensen naar Duitsland toe gingen. Ik dacht dat Nederland een betere keuze zou zijn.’

‘Mijn plan was om hier eerst naartoe te komen, een status krijgen en dan weer focussen op de normale dingen in het leven. Dus doorgaan met het opbouwen van je toekomst. Na vijf maanden in het AZC mocht ik naar een huis met andere gevluchte jongeren. Plotseling woon je samen met vijf jongens die je niet kent. Ik was 17 toen ik in het huis kwam. Het was toen nog helemaal schoon en leeg, we maakten er echt wat van met z’n allen. Maar eigenlijk was ik vooral aan het wachten op mijn leven daarna. Ik miste mijn ouders. Inmiddels zijn ze ook in Nederland en woon ik weer bij ze.

Dagelijks begeleider

Al met al heb ik een jaar gewacht op de hereniging, in die tijd belde ik heel vaak met ze. En ook mijn zusjes van zeven en veertien sprak ik dan. Toen ze eindelijk in Nederland waren, hebben ze ook mijn dagelijks begeleider ontmoet. Dat was heel bijzonder, vooral ook omdat deze tijdelijke vader mijn echte vader kon ontmoeten. Ik ben heel blij met de opvang van de dagelijkse begeleiders. Zij geven je houvast in een tijd waarin alles in je leven verandert. Naast de dagelijkse begeleider had ik ook een voogd, maar die zag ik niet zo veel. Ik heb me in die tijd gericht op de dingen waar ik zelf controle over had, zo wilde ik heel graag snel de Nederlandse taal leren. Dat is me aardig gelukt, al zeg ik het zelf. Maar dat betekent niet dat ik de hele dag binnen zat. Het huis waar ik woonde, stond in een straat tussen de studentenwoningen. Ik ging vaak naar de feestjes bij de burens. Daar deed ik dan bijvoorbeeld spelletjes, dat hielp ook wel om snel de taal te leren.

Van elkaar leren

Binnen het huis leerde ik niet alleen veel over Nederland, maar ook over de wereld. Ik leerde de Iraakse cultuur kennen en de Eritrese, er woonde zelfs een Nederlandse jongen in huis. Hier kom je in aanraking met allerlei soorten mensen. Maar niet iedereen, ook niet alle hulpverleners, snappen dat mijn familie bijvoorbeeld voor de oorlog best een goed leven had in Syrië. Dat is allemaal niet

erg, want het is leuk om van elkaar te leren. Maar het ergste was toch wel de stress van het wachten. Wanneer komt mijn familie? Hoe lang moet ik wachten op de IND? Waar moet ik naartoe als ik 18 word? Ik denk niet dat mijn zusjes, die al die tijd bij onze ouders waren, beseffen hoe hard het leven kan zijn. Ik heb in mijn tijd alleen ontzettend veel geleerd. Mijn ouders hebben mij wel geprobeerd voor te bereiden op de moeilijkheden, maar die heb je niet door tot je er zelf middenin zit.

Helpen met huiswerk

Gelukkig zijn ze heel trots op hoe ik me heb gered, natuurlijk ook omdat ik mijn school niet heb verwaarloosd. Ik ben nu Havo aan het afronden en daarna wil ik iets met ICT doen. En nu zitten mijn zusjes natuurlijk op

de ISK en mijn ouders op taalcursus, ik vind het leuk om ze af en toe te helpen met hun huiswerk. Ik ben nu 19, soms voel ik me ook gewoon 19, maar als ik problemen moet oplossen en met mijn vader mee moet gaan naar Vluchtelingenwerk of de gemeente, dan voel ik me wel ouder. Ik vind dat niet alleen moeilijk voor mezelf, maar ook voor mijn vader. Hij had gewoon werk in Syrië, daar had hij twee winkels en nu opeens zit hij thuis. Dat vindt hij lastig.

Als ik de jongen die ik was, voor ik aan mijn vlucht begon, iets mee kon geven, zou ik zeggen: probeer te beseffen hoe hard je ouders altijd voor je hebben gewerkt, en ga niet stil zitten omdat je je school, je huis of je land moet inwisselen. Er is altijd een manier om door te gaan.’

‘Probeer te beseffen hoe hard je ouders altijd voor je hebben gewerkt’

DE PEDAGOGISCHE TIK

Het verhaal

De Syrische Ali (14) woont in een opvanggezin. Zijn pleegouders komen eveneens uit Syrië. Een van Ali's docenten van de middelbare school heeft Nidos ingelicht over de thuissituatie van Ali. De docent heeft namelijk het vermoeden dat Ali regelmatig door zijn pleegvader geslagen wordt. Nidos-jeugdbeschermer Laila heeft eerder met Ali gesproken, zonder resultaat en besluit nu een bezoekje te brengen aan Ali's pleegvader Amr. Haar doel? Het onderwerp bespreekbaar maken en de pleegvader ervan overtuigen dat slaan niet de oplossing is en dat andere manieren mogelijk beter zijn.

Mogelijke aanpak

Jeugdbeschermer Laila zit in de woonkamer van het Syrische gezin. Amr, de pleegvader van Ali, is een joviale, hartelijke man. Hij vraagt Laila naar haar werk en zij doet hetzelfde. Hierdoor komt Laila erachter dat Amr al een paar maanden in de ziektewet zit vanwege rugklachten. Sindsdien zit hij hele dagen thuis.

'Ik zou nooit zomaar iemand slaan'

'Wat vervelend voor u.' Laila reageert belangstellend, stelt nog wat vragen over zijn vrouw en weet zo het gesprek te verschuiven richting de 14-jarige Ali. 'Want dat is de reden dat ik hier vandaag ben. De school van Ali heeft mij gevraagd om vandaag bij u langs te gaan. Zij hebben namelijk gezien dat Ali een aantal blauwe plekken, krassen en striemen op zijn bovenarmen heeft. Wij maken ons zorgen. Weet u misschien wat er aan de hand is?' vraagt Laila, die het vermoeden heeft dat de pupil door zijn pleegvader wordt geslagen.

Ali zelf houdt vol dat hij gevallen is, maar durft haar tegelijkertijd niet aan te kijken. Ook hier-

door krijgt Laila het vermoeden dat er meer aan de hand is. Maar tot Laila's verbazing geeft Amr direct toe dat Ali soms niet luistert. 'Ali is mijn broers enige zoon. Ik was vroeger ook zo. Altijd problemen. Deze wijk is ook niet goed; iedereen heeft problemen. Naast mij woont een Turkse familie; twee van hun kinderen zijn naar Syrië gegaan! Wallahi (ik zweer het)! En andere kinderen roken joints, gewoon in de hal.' 'Dus als ik het goed begrijp, voelt u zich verantwoordelijk voor uw neefje?' reageert Laila. 'En wilt u dat hij veilig is en op het goede pad blijft? Maar u bent bang dat hij door anderen op het verkeerde pad belandt, dat hij drugs gaat gebruiken, en misschien zelfs wel naar Syrië gaat om te vechten?' vat Laila samen.

Amr knikt. 'En de school zegt: mishandeling. Maar ik mishandel niet,' voegt hij toe, en slaat een hand op zijn borst. 'U heeft gelijk, kinderen moeten leren luisteren. U heeft duidelijk het beste voor met uw neefje. Dat is goed om te horen,' zegt Laila. 'Alleen is het wel zo dat de school zich zorgen maakt om de blauwe plekken. Misschien kunnen we samen kijken hoe we dit kunnen oplossen. Want ik neem aan dat u niet graag slaat...' Amr wuift met zijn handen. 'Ik zou nooit zomaar iemand slaan. Nooit. Ik woon hier al 27 jaar. Ik ken de Nederlandse regels goed. Ali is mijn verantwoordelijkheid. Ik wil niet dat hij problemen veroorzaakt.'

Laila antwoordt: 'Fijn dat u uw verantwoordelijkheid neemt. Zullen we samen kijken hoe we kunnen voorkomen dat Ali in de problemen raakt? Dat hij niet radicaliseert of aan de drugs gaat? En naar kijken of er andere manieren zijn, zonder dat daarbij geslagen wordt?' Hierop maakt Laila een afspraak voor een gezamenlijk tussen Ali, Amr en zichzelf. Tijdens dit gesprek kunnen ze samen tot een oplossing komen.

Tips

Toon interesse in het leven van de pleegouder, want hierdoor wordt het makkelijker om onderwerpen bespreekbaar te maken. Geef pleegouders het gevoel dat zij de regie over de opvoeding van hun kind hebben. Zij zijn de opvoedingsverantwoordelijken. Geef complimenten. Reageer niet boos, maar probeer erachter te komen hoe de problemen zijn ontstaan. Ga niet te veel in op het slaan zelf, maar ga vooral op zoek naar de redenen. Wat maakt dat pleegouders het kind slaan? Reik vervolgens vervangende interventies. Het welzijn van de pupil staat voorop; kijk dus samen met hem of haar en pleegouders naar mogelijke oplossingen.

Lex Gontha, jeugdbeschermer

‘De integratie van jongeren gaat beter dan mensen verwachten’

Hij gaat naar ouderavonden, legt huisbezoeken af, zorgt voor een huisarts en een tandarts en grijpt in wanneer het mis dreigt te gaan. Kortom, de jeugdbeschermer zorgt ervoor dat de AMV zich ontwikkelt tot een zelfstandig, gelukkig mens.

Lex begint zijn verhaal met de verschillen tussen vluchtelingen die hij constateert door de jaren heen. ‘De AMV’s van nu hebben meer moeite zichzelf te redden dan de jonge vluchtelingen in de jaren 90’, geeft Lex als voorbeeld. ‘Zo zorgden de Rwandese jongeren op eigen houtje voor een bijbaantje, woonruimte en sociale contacten. Ik denk dat dit verschil te maken heeft met de leefomstandigheden in het thuisland, die zijn door de jaren heen verbeterd. Veel Rwandezers hadden geen familie meer na de genocide in 1994. Ze zwierven jarenlang rond voordat ze uiteindelijk in Nederland terecht kwamen. Hierdoor werden ze, noodgedwongen, al vroeg zelfstandig. Het hedendaagse opvangnetwerk is ook kwalitatief en kwantitatief beter geworden. Er zijn nu veel meer instanties die zich over vluchtelingen ontfermen.’

Niet begrepen

Veel van Lex’ pupillen komen uit Eritrea of Syrië. De meesten zijn gevlucht vanwege het geweld in hun thuisland of om aan de dienstplicht te ontkomen. Lex: ‘jongeren die via Libië reisden, hebben vaak de verschrikkelijke dingen meegemaakt, zoals seksueel geweld en marteling. Dat overkwam meisjes én jongens. Mensensmokkelaars persen de thuisblijvers af, eisen steeds weer geld van ze. Een pupil kan behoorlijk lijden onder traumatische ervaringen uit zijn of haar verleden. Sommigen beginnen er zelf over, maar bij anderen merk je vooral dat er iets mis is als het minder gaat op school. Ze slapen slechter, raken gedemotiveerd of vertonen

agressief gedrag omdat ze zich niet begrepen voelen. Ik ga dan het gesprek aan. Hierna is doorverwijzing naar een GGZ psycholoog mogelijk. Of de therapie aanslaat, hangt vooral af van de klik tussen de AMV en de GGZ-begeleider. Maar over het algemeen gaat dat best goed’

Meer dan praktijkschool

Als jeugdbeschermer werkt Lex samen met tal van organisaties zoals het IND, het sociale wijkteam, jongerenwerk en scholen. Jonge vluchtelingen worden in het begin getest om hun schoolniveau te bepalen. De meeste hebben een taal- en onderwijsachterstand, waardoor ze doorverwezen worden naar het praktijkonderwijs. ‘Het komt regelmatig voor dat de schoolprestaties van een AMV goed zijn’ vervolgt Lex. ‘Ze spreken Nederlands en ze kunnen met geld omgaan. Kortom, je merkt dat de pupil meer kan dan de praktijkschool. Maar omdat de testresultaten van één of twee jaar geleden nog geldig zijn, wordt hij of zij toch lager ingeschat, wat betekent dat het langer duurt om hogerop te komen. Hierdoor heeft Lex wel eens onenigheid met scholen. En ook de AMV’s raken gedemotiveerd omdat ze zich vervelen op het praktijkonderwijs. Lex hoopt dan ook dat de tests vaker herhaald kunnen worden in de toekomst, zodat deze jongeren sneller door kunnen stromen naar een hoger onderwijsniveau. Daarbij pleit hij ervoor AMV’s zo snel mogelijk op een reguliere school te plaatsen tussen leerlingen die Nederlands spreken. ‘Anders wordt er alleen maar Arabisch of Tigrinya gesproken.’

Integratie beter dan verwacht

Volgens Lex gaat de integratie van jongeren veel beter dan mensen verwachten. ‘Vooral Syrische jongeren zijn over het algemeen erg gemotiveerd en redelijk goed geschoold’, vertelt hij. ‘Zo sprak een 14-jarige Syrische jongen al na een jaar

vloeiend Nederlands, waardoor hij met gemak een mbo-opleiding kon volgen. Soms sta ik versteld van hoe goed ze het doen. Zoals een Somalische vluchteling die koos voor een carrière als leraar Duits. Dat had niemand verwacht. Eerst Nederlands leren en dan leraar Duits worden. Dat vind ik echt heel bijzonder.

‘Ik pleit ervoor AMV’s zo snel mogelijk op reguliere scholen te plaatsen’

Verder maak ik regelmatig grappige situaties mee door cultuurverschillen. Zo zijn Nederlanders zijn gewend cadeaus direct open te maken, terwijl veel AMV’s het juist als een teken van respect zien het ongeopend weg te leggen. Een ander bekend voorbeeld is dat AMV’s de tijd vaak ‘veel te elastisch’ nemen. Met andere woorden: ze komen weleens te laat.’

Als jeugdbeschermer is Lex verantwoordelijk voor de begeleiding van AMV’s. De begeleiding is gericht op het creëren van voorwaarden met betrekking tot de opvang, opvoeding en ontwikkeling van de jongeren en hun functioneren in Nederland tot ze 18 zijn. De integratie van AMV’s herinnert hem aan zijn eigen verleden. Lex werd namelijk geboren in Indonesië. Ook hij moest integreren in de Nederlandse samenleving.

De hulpverleners rondom alleenstaande minderjarige vluchtelingen

Om de jongeren optimaal te begeleiden naar een volwassen leven in Nederland, is het ontzettend belangrijk dat diverse zorgketenpartners als Nidos, de dagelijkse begeleiders, de ISK en andere betrokken instanties meer met elkaar gaan samenwerken.

Een goede onderlinge afstemming tussen ketenpartners komt de continuïteit en kwaliteit van de begeleiding ten goede. Door een betere begeleiding ben je beter in staat om bijvoorbeeld schoolverzuim of psychische problematiek te kunnen signaleren.

Bovendien kunnen de partners in de keten gebruikmaken van elkaars expertise rondom interculturele communicatie. Voor een goede ketensamenwerking is het nodig dat partijen elkaar kennen, elkaar snel weten te vinden en goed afstemmen wat op basis van ieders taak, bevoegdheid en verantwoordelijkheid, de mogelijkheden zijn om jongeren te begeleiden. Van belang is dat wordt samengewerkt vanuit een gemeenschappelijk doel: het welzijn, belang en de ontwikkeling van de AMV's.

De uitwisseling van informatie tussen betrokken instanties onderling helpt ze bij het realiseren van de integratie van AMV's. De jeugdbeschermers van Nidos kunnen daaraan bijdragen door deel te nemen aan

overleggen met externe organisaties en vragen te stellen, voorbeelden aan te dragen en onderwerpen aan elkaar te verbinden. Zo helpt een jeugdbeschermer een integrale aanpak te realiseren.

Tips voor een efficiënte samenwerking:

1. Stel de wensen en behoeften van AMV'ers centraal en blijf als professionals continue bewust van het gezamenlijk belang.
2. Belangrijk uitgangspunt is wederzijds respect.
3. Communiceer bewust en constructief.
Niet alleen de inhoud is belangrijk, de manier waarop je je boodschap verpakt, maakt vaak een wezenlijk verschil tussen onderling begrip of onbegrip. Ontwikkel daarom je inlevingsvermogen, waardeer en respecteer elkaars inbreng.
4. Maak gebruik van elkaars specialisme. Iedere instantie brengt verschillende eigenschappen, vaardigheden en deskundigheden mee.
5. Heldere verantwoordelijkheden.
Benoem expliciet wie wat gaat doen. Zeg dus niet 'Wij gaan dit en dat doen' omdat de kans dan groot is dat het niet zal gebeuren.
6. Blijf investeren in het ontwikkelen van deskundigheid en persoonlijke groei

